

Alegerile libere și consolidarea democrației în România postcomunistă

■ LORENA-VALERIA STUPARU

[Institute of Political Sciences and International Relations of the Romanian Academy]

Abstract

Starting from theoretical assumptions confronted with several aspects of the political and electoral system, in this study I intend to highlight the link between free elections and consolidation of democratic regime in Romania after 1989. Despite the dysfunctions, after 25 years it can be noticed the existence of a political culture of supporting the new regime and this is visible in the multiparty system and public debate, in the diversity of citizen's choices expressed in votes for their representatives.

Keywords

democracy; people; citizen; political party; electoral system

1. Democrație și partitocrație

Oricât de complicate ar fi sistemele electorale postmoderne (uneori inaccesibile înțelegerii simplilor cetățeni), participarea electorală în regimul alegerilor libere rămâne una dintre expresiile democrației¹. Psihologic vorbind, ideea cultivată prin toate mijloacele mai ales în campaniile electorale că rezultatul alegerilor care exprimă viitoarea direcție de guvernare depinde de opțiunea exprimată de alegător, ar trebui să aducă un fel de bunăstare civică sau măcar un sentiment de demnitate și libertate ce se bazează pe responsabilitatea cetățenească. Dacă lucrurile nu stau chiar așa este nu numai pentru că nu toți participanții la jocul electoral

1 În termenii științei politice „mecanismul de selecție a conducătorilor prin competiția deschisă și periodică între cei care aspiră să obțină încrederea alegătorilor și dreptul de a conduce, și corelativ anticiparea de către aleși a reacției populare activate de periodicitatea alegerilor față de modul de asumare a răspunderii pentru deciziile și rezultatele exercitării puterii, sunt condițiile necesare producerii sau care fac posibilă democrația liberală reală, sau poliaria deschisă (în termenii lui R.A. Dahl)” – Aristide Cioabă, „Electoratul și selecția clasei politice”, în *Sistemul politic din România. Actori. Instituții. Provocări*, Coordonatori: Aristide Cioabă, Constantin Nica, (București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2014), 611.

pot fi câștigători, dar și din alte motive care îndeamnă la scepticism, cum ar fi modul propriu-zis în care cetățenii își votează conducătorii, cât și în acela în care se prezintă candidații pe parcursul competiției și la capătul acesteia, respectând sau sfidând regulile concurenței între partide ce aspiră deopotrivă la guvernare, respectându-și sau ignorând promisiunile făcute în campaniile electorale.

Cum în logica consolidării democratice ceea ce contează cel mai mult sunt tendințele, adică acei vectori intenționali pe direcția cărora se regăsesc comportamente, atitudini și concepții noi ce indică un punct (mai mult sau mai puțin conștientizat și teoretizat) al aspirației socio-culturale, nu atât prezența la urne în număr cât mai mare a cetățenilor este importantă², cât mai ales opțiunea politică și străduința aleșilor de a onora încrederea celor care i-au votat. În legătură cu consolidarea suportului popular al sistemelor democratice, Richard Rose afirma că acesta este „un proces care poate lua o decadă sau mai mult, așa cum s-a întâmplat în Germania după al doilea război mondial și în Spania după moartea lui Francisco Franco”. Cum „atitudinile politice reflectă deopotrivă circumstanțele curente și așteptările privind viitorul”, rezultă că „un nou regim se consolidează atunci când poporul îl acceptă drept singurul sistem sau guvern pe care așteaptă să îl aibă în viitor”, iar „un regim consolidat, fie el democratic sau nedemocratic, poate fi descris ca fiind în echilibru atâta timp cât răspunsul cetățenilor săi este consistent cu instituțiile pe care elitele țării le oferă”³.

Având în vedere acest model, putem spune că după 25 de ani de alegeri libere, acestea au contribuit la consolidarea regimului democratic din România, că după decembrie 1989 s-a dezvoltat o cultură politică a susținerii acestui regim (în ciuda, sau poate tocmai datorită multitudinii de opinii divergente vehiculate în dezbaterile publice), că aceasta exprimă atitudinea civică pe care o împărtășește tot poporul.

Dar cine este „poporul”, acest cuvânt în jurul căruia gravitează definițiile democrației, pentru că „el” este acela care votează, delegându-și propria putere și legitimând-o pe a celor în care, teoretic, se regăsesc alegătorii tocmai pentru că le exprimă cel mai bine propriile posibilități de construcție politică?

Luând ca punct de plecare formula „poporul nu poate hotărî înainte ca cineva să hotărască cine este de fapt poporul” (Sir Ivor Jennings, citat de Olivier Beaud în *La puissance de l'État*), într-un studiu prezentat la un colocviu internațional organizat în martie 2001 de Grupul de Analiză Socio-Politică a țărilor din Europa Centrală și de Est din cadrul Universității Libere din Bruxelles, Daniel Barbu consideră că „din punct de vedere juridic, și mai ales din perspectiva dreptului electoral, popoarele nu există în mod natural. Legislatorii sunt cei care stabilesc întotdeauna cine face parte din popor, precum și condițiile de manifestare legală a voinței acestuia; ei acționează astfel în scopul de a legitima propria lor putere. De aceea, construcția politico-juridică a poporului reprezintă nu doar o operațiune ce precedă exercițiul democratic, ci însăși finalitatea acestui exercițiu”⁴.

2 Teoretic, absenteismul nu indică neapărat neîncrederea populației în sistem sau dezamăgirea, reacția tacită de indiferență față de soarta unei clase politice ce a înșelat așteptările cetățenilor. Într-o țară recent ieșită dintr-un regim politic în care votul unor conducători impuși era formal și obligatoriu, acest comportament electoral poate exprima la fel de bine și un gest de administrare a propriei libertăți politice după cum fiecare crede de cuviință, fie siguranța că sistemul a început să funcționeze atât de bine, încât nu mai este nevoie să fie împins înaintea de toți cei „apți” pentru a face aceasta.

3 Richard Rose, „Learning to support new regimes in Europe”, *Journal of Democracy*, Number 3, July 2007, 116, 124.

4 Daniel Barbu, „De la partidul unic la partitocrație”, în Jean-Michel de Waele (editor), *Partidele politice în Europa centrală și de est*, traducere din franceză de Ramona Coman, Ana Maria Dobre, Dorina Iuga și Ninucia Pilat, (București: Humanitas, 2003), 253.

Încă din 1929, în eseu *Esența și valoarea democrației* Hans Kelsen afirma că „poporul, ca un ansamblu de indivizi, este o irealitate pe plan sociologic și o ficțiune pe plan ideologic”. Mai mult decât atât, ca o democrație să devină nu numai posibilă, dar și reală, trebuie să se renunțe la „ideea suveranității populare”, nu altceva decât un „principiu al totalității”, iar această renunțare să fie însoțită de acceptarea „principiului majoritar, prin care majoritatea absolută, și nu cea calificată, ia deciziile”. Și aceasta pur și simplu pentru că „Prin exercițiul puterii delegate, «gubernarea pentru popor» poate duce la autocrație; în realitate, există aceeași ordine juridică statală la care sunt supuse persoanele și voința majorității e cea care devine voința poporului. În fine, democrația nu poate rămâne ancorată la vechea funcție de reprezentare care consideră membrii parlamentului ca aleși de popor”⁵.

Propriu-zis, Kelsen susține că „democrația modernă se întemeiază în întregime pe partidele politice”, „care grupează oameni de aceeași opinie, pentru a le garanta o influență asupra gestionării afacerilor publice” și cărora, prin constituție, li se conferă „funcția de organe ale formării voinței statului”. Astfel, în societățile moderne democrația este parlamentară, iar „voința generală este formată de o majoritate de cetățeni aleși de majoritatea titularilor drepturilor publice”⁶.

De aici putem deduce că în societățile democratice contemporane, în principiu, poporul se regăsește în fiecare cetățean responsabil al statului, că el este alcătuit din marea masă a cetățenilor egali în drepturi, dintre care dreptul de a alege și a fi ales este elementar. Dominique Schnapper arată că „votul democratic nu are ca funcții doar pe acelea de alege și a conduce, de a da electoratului ocazia să-și manifeste încrederea sau neîncrederea cu privire la politica pe care o urmează și de reglementare a raporturilor dintre societate și putere”, dar „el este, de asemenea, simbolul noului sacru, acela al societății politice înseși, care asigură legăturile sociale și trasează destinul colectivității”. Altfel spus: „Pe lângă consacrarea legăturii sociale, votul exprimă în mod concret existența spațiului politic abstract în care, în pofida oricărei experiențe sociale reale și observabile, fiecare cetățean este egalul celui alt. Transpunând în act adevărul formulei: «Un om, un vot», alegerile pun din nou bazele ideii de egalitatea formală a cetățeniei și legitimează ordinea publică”⁷.

Așadar, în statul modern între popor (fie el ficțiune etnică sau marea masă a cetățenilor) și democrație se află un domeniu întemeiat pe principiul reprezentativității care se manifestă în sistemele electorale adoptate prin diverse legi, în regim lent sau de urgență, sisteme grație cărora oameni cu afinități comune grupează în partide pot candida, pe liste sau individual, la funcții parlamentare și implicit guvernamentale, sau la funcția supremă de conducere. Parcurgerea acestui domeniu asigură recunoașterea identității politice democratice a „poporului”, după cum arată și Daniel Barbu: „Poporul nu ajunge să se cunoască pe sine, în identitatea politică cu el însuși ce se numește voință generală, decât prin intermediul procesului de reprezentare. Paradoxul hobbesian al reprezentării rezidă în dispariția imediată a corpului politic în chiar momentul unificării sale într-un corp reprezentativ. În formularea teologică a lui Carl Schmitt, reprezentarea creează premisele necesare pentru ca poporul să fie în același timp absent și prezent”⁸.

Iar în expresia non-teologică a lui Daniel Barbu ce rezonază, peste timp, cu aceea a lui Kelsen, când spunem că poporul votează într-o țară postcomunistă unde au fost create dreptul și legile electorale înaintea consultării populare, consta-

5 Salvo Mastellone, *Istoria democrației în Europa. Din secolul al XVIII-lea până în secolul XX*, traducere de Bogdan M. Popescu și Gheorghe Lenčan Stoica, (București: Editura ANTET, 2006), 218-219.

6 Mastellone, *Istoria*, 219.

7 Schnapper, *Ce este cetățenia?*, 96.

8 Barbu, „De la partidul unic”, 253.

tăm de fapt apariția unui suport popular mai curând al „partitocrației”⁹, decât al democrației: „Partitocrația este probabil destinația politică inevitabilă a postcomunismului, în măsura în care are meritul de a valorifica în context democratic o trăsătură moștenită de la partidul unic. Procesul de democratizare în Europa Centrală și de Est nu face decât să adauge principiile competiției partizane și contestării unui sistem care era deja întemeiat pe o largă participare politică mediată partizan”¹⁰.

Și aceasta pentru că sistemul reprezentării proporționale preferat în Europa centrală și de Est¹¹, tradus ca „mediatizare a reprezentării de către partide” a avut un efect limitativ asupra caracterului „democratic” al scrutinului, deoarece „Scrutinul de listă fără vot preferențial la care au recurs majoritatea țărilor postcomuniste oferă structurilor de partid o influență covârșitoare asupra desfășurării procesului electoral”. Aceste condiții și criteriile de exercitare a votului a favorizat, după Daniel Barbu, revenirea centralismului de partid („democratic”, de bună seamă, de la care se revendică și Partidul Comunist Român), prin „multiplicarea partidelor de tip leninist, dotate cu o conducere autoritară și având militanți disciplinați, partide în cadrul cărora decizia este luată la vârf și transmisă nivelurilor inferioare”. Partidele ce nu au respectat această logică organizațională au devenit marginale și la un moment dat au ieșit din jocul politic, așa cum s-a întâmplat în România cu Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat și cu Partidul Național Liberal după alegerile generale din 2000: „În mod concret, scrutinul proporțional tinde să înlocuiască democrația reprezentativă printr-o democrație a partidelor”¹².

Pentru a înțelege modul de funcționare al regimului politic românesc post-comunist¹³, într-un studiu prezentat la colocolviul internațional mai sus pomenit, Cristian Preda pornește de la analiza sistemului electoral și a influenței sale asupra relațiilor partizane, având drept suport teoretic lucrarea lui Arend Lijphart, *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, după cum autorul însuși mărturisește. Potrivit acestei cercetări, unul din modurile în care

9 Termenul îi aparține lui Mauro Calise, *The Italian Particracy: Beyond President and Parliament*, Daniel Barbu, „De la partidul unic”, 270.

10 Daniel Barbu, „De la partidul unic”, 259.

11 Cât privește România, la începutul anilor '90 s-a optat pentru „un sistem electoral de tip proporțional cu liste închise, având un pronunțat caracter pluralist”. În schimb, „modificarea legii electorale la începutul anului 2008 a dus la înlocuirea scrutinului proporțional de listă cu o variantă originală de scrutin uninominal, fără a face parte însă din categoria sistemelor electorale majoritare, deoarece urmărește proporționalitatea raportului dintre voturile exprimate de electorat și mandate în Camera Deputaților și Senat” – Bogdan M. Popescu, „Alegerile și sistemul electoral. Alegerile parlamentare din 2012 și perspectivele reformei electorale”, în *Sistemul politic din România*, 281; 283.

12 Daniel Barbu, „De la partidul unic”, 259.

13 „E greu să dai un nume acestui regim, căruia fondatorii săi constituționali i-au lăudat în primul rând caracterul eclectic; avem probabil de-a face, așa cum sugera Giovanni Sartori, cu un regim parlamentar, care a vrut să păstreze în sânul său, într-un mod oarecum incoerent, câteva urme ale Constituției celei de-a V-a Republici Franceze” – Cristian Preda, „Sistemul de partide și familiile politice din România postcomunistă”, în *Partidele politice în Europa centrală și de est*, traducere din franceză de Ramona Coman, Ana Maria Dobre, Dorina Iuga și Ninucia Pilat, (București: Humanitas, 2003), 273.

Privitor la instituționalizarea regimului democratic postcomunist român, Aristide Ciobăă preferă termenul de „regim de aparență semiprezidențială” deoarece, potrivit Constituției din 1991, „deși prezintă caracteristici care sunt comune atât sistemului parlamentar, cât și celui semiprezidențial, raporturile dintre președinte, prim-ministru, guvern și parlament conturează o formulă care se apropie din punct de vedere juridic și funcțional mai mult de sistemul parlamentar decât de cel semiprezidențial. Și aceasta în ciuda faptului că principala sursă de inspirație în elaborarea Constituției din 1991 a fost în mod evident constituția Republicii a V-a franceze, care era considerată drept prototipul sistemului semiprezidențial” – Aristide Ciobăă, *Sistemul politic român. Profil instituțional*, (București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2007), 287.

se exprimă trăsăturile limitatei experiențe politice românești este scrutinul legislativ, „organizat pe baza reprezentării proporționale (RP), cu un prag electoral explicit, în circumscripții plurinominale și cu un mecanism de distribuire a mandatelor de tip d’Hondt”¹⁴. Cum însă „limitată și contradictorie, experiența democratică românească se vedește a fi exemplară pentru neputința sa de a realiza logica reprezentativității moderne”¹⁵, „sistemul politico-electoral românesc trebuie (...) descris în termeni de efect pervers: conceput juridic vorbind ca un sistem de reprezentare proporțională, dispozitivul electoral românesc produce cele mai importante efecte majoritare cunoscută până acum”; drept pentru care, consideră autorul, cei care începând din 1999 susțin reforma electorală „nu au înțeles că sistemul actual produce deja efectele scrutinului dorit și că o parte din rezultatele nefaste ale politicii pe care ei o resping sunt urmările naturale ale unui astfel de sistem”¹⁶. Este un punct de vedere dur, dar totodată realist privitor la influența sistemului electoral asupra politicii făcute de partide, sau a „partitocrației”.

De aceea unele observații cu caracter general devin dificil prizabile de către un cititor care cunoaște complexitatea situației dinaintea, din timpul și de după campaniile electorale și alegerile locale și generale dintr-o țară est-europeană cum ar fi România, din timpul anilor electorali 1990, 1992, 1996, 2000, 2004, 2008, 2009, 2012, 2015. „Teoremele” sunt inaplicabile, totuși, situației: „Cum evaluează acum regimul lor postcomunist, aceia născuți într-un regim comunist? Pentru deplina susținere a democrației, poporul trebuie să învețe de fapt ce înseamnă democrația în practică. E nevoie ca liderii neexperimentați să înțeleagă faptul că a governa este ceva diferit de a conduce manifestații de protest, este necesar ca cetățenii să afle care dintre speranțele și temerile lor pot fi justificate. (...) În Europa Estică și Centrală, politicienii s-au adaptat repede la competiția electorală, iar cetățenii și-au folosit dreptul de a vota pentru a-i da afară de la guvernare pe oamenii zilei¹⁷. Într-adevăr, aceste din urmă aspecte au fost de la bun început afirmate în practica politică românească, dar dincolo de nivelul „poporului”, interogațiile asupra democrației românești țintesc modalitățile în care sunt puse în circulație valori sau non-valori politice, prin sistemul electoral ce favorizează anumite partide și le defavorizează pe altele după criteriile ce au toate aparențele arbitrarului.

În literatura de specialitate există și viziuni total inadecvate, cel puțin pentru România, după părerea mea, modului real de selecție a deținătorilor puterii, precum în *Capitalism fără capitaliști* a cărei primă „teză” sună în felul următor: „Societatea postcomunistă poate fi descrisă ca o structură socială unică în care *capitalul cultural este sursa principală de putere, prestigiu și privilegii* (s.m.). Deținerea capitalului economic aranjează actorii numai în cadrul ierarhiei sociale, iar preschimbarea fostului capital politic în acumulare privată este mai degrabă excepția decât regula. Într-adevăr, preschimbarea fostelor privilegii comuniste în echivalente postcomuniste are loc numai atunci când actorii se află în posesia formei potrivite de capital pentru a putea face această preschimbare. Astfel, cei care au fost în vârful ierarhiei sociale în timpul socialismului de stat pot să rămână acolo numai dacă sunt capabili să procedeze la o ajustare a traiectoriei care, în actuala conjunctură, presupune că sunt înzestrați cu capital cultural. Prin contrast, aceia care s-au bazat exclusiv

14 Preda, „Sistemul de partide”, 273. Aristide Cioabă, *Sistemul politic român*, 87: „Metoda d’Hondt constă în împărțirea succesivă a totalului voturilor obținute de către fiecare listă de partid cu 1, 2, 3, 4 ș.a.m.d. până la limita numărului de mandate care se repartizează într-o circumscripție. Căturile obținute se ordonează descrescător, până la cel corespunzător numărului de mandate care urmează să fie distribuite”. David M. Farrell, *Electoral Systems. A Comparative Introduction*, 2001.

15 Preda, „Sistemul de partide”, 294.

16 Preda, „Sistemul de partide”, 279.

17 Rose, „Learning to support”, 111.

pe capitalul politic din perioada comunistă, mult devalorizat acum, nu sunt apti să preschimbe acest capital în ceva de valoare și sunt supuși unui proces de mobilitate descendentă”¹⁸.

Putem spune că legăturile României cu această frumoasă utopie sunt cel puțin vagi. Țara „combinațiilor de interese care nu au nimic de-a face cu viitorul țării” (Crin Antonescu, la un post de televiziune, după alegerile din 30 noiembrie 2008), în care luptătorul anticomunist Vasile Paraschiv a refuzat distincția Steaua României în grad de cavalier, pe care i-o înmânase președintele Traian Basescu, menționând că refuză primirea acesteia „de la un comunist la fel ca toți ceilalți care ne-au condus țara de la Revoluție”¹⁹, împotriva cărora cel decorat susține că a luptat din 1968 — se sustrage încă idealurilor culturale. Dincolo de neclaritățile legate de personajul care refuză ceva venit din partea șefului statului în cadrul unui moment festiv ce sugerează, într-un fel, consolidarea regimului democratic postcomunist din România, acest exemplu ilustrează situația descrisă de Daniel Barbu în studiul deja citat, în termenii a ceea ce am putea numi *malentendu*-urile electoratului și ale aleșilor: „În momentul chemării la urne, când se produce simultan decesul și renașterea sa politică, poporul are dreptul de a se înșela asupra persoanelor pe care le votează și asupra opțiunilor pe care le face. Au însă reprezentanții astfel desemnați ai cetățenilor dreptul de a se înșela asupra identității politice a propriului popor? Erorile de apreciere ale poporului aparțin categoriei ignoranței invincibile: în cadrul normativ care-i este impus, poporul poate lua un animal politic drept ceea ce nu este. Și atâta timp cât respectă regulile «vânătorii» electorale, poporul suveran nu trebuie să-și justifice confuziile și greșelile. Acest privilegiu este însă refuzat corpului reprezentativ, a cărui ignoranță se cuvine să fie întotdeauna vincibilă”²⁰.

Rezultatele alegerilor parlamentare desfășurate în România după 2008 în sistemul electoral al votului uninominal confirmă „legea lui Duverger” privind influența sistemului electoral asupra numărului de partide²¹.

Cu toate acestea, este binevenită o remarcă precum aceea aparținându-i lui George Voicu, autor al lucrării *Pluripartidismul*. O teorie a democrației care tratează aspecte mergând de la geneza și conceptualizarea partidelor politice și a sistemelor de partide, până la modurile de scrutin și influența lor asupra sistemelor de partide și a democrației în căutarea căreia se află societatea modernă și societatea postcomunistă: „«Legile» lui Maurice Duverger, care ipostaziau modurile de scrutin în cauze ale sistemelor de partide, exagerau, de bună seamă, și însuși autorul lor s-a văzut silit, dacă nu să le retracteze, oricum să le nuanțeze considerabil. Georges Lavau (în lucrarea *Partis politiques et réalités sociales*, 1953 – n.m., LVS) s-a împotrivit cel mai aprig, în bună tradiție sociologică, fetișizării modului de scrutin, criticându-l violent pe Maurice Duverger. Ceea ce (...) a dat roade, căci partidologul francez avea să revină asupra constatărilor sale «legice»: modurile de scrutin joacă doar un rol

18 G. Eyal, I. Szelenyi, E. Townsley, *Capitalism fără capitaliști. Noua elită conducătoare din Europa de Est*, În românește de Ionel Nicu Sava și Cristian Mihail Miehs, (București: Editura Omega, 2001), 9.

19 <http://www.hotnews.ro/stiri-politic-5199137-video-disidentul-anticomunist-vasile-paraschiv-refuza-fie-decorat-presedintele-traian-basescu-care-numeste-comunist.htm>

20 Barbu, „De la partidul unic”, 254.

21 „(1) Reprezentarea proporțională conduce la formarea mai multor partide independente...; (2) sistemul majoritar cu două tururi de scrutin tinde spre formarea mai multor partide care sunt aliate unul cu altul...; (3) regula pluralității tinde să producă un sistem cu două partide” – Maurice Duverger, *Political Parties*, 1951. „Duverger’s Law: Forty Years Later”, în *Electoral laws and their political consequences*, Editors Bernard Grofman, Arend Lijphard, (New York: Agathon Press, Inc.), 70; Giovanni Sartori, „The Influence of Electoral Systems: Faulty Laws or Faulty Method?”, în *Electoral Laws*, 43. Pe scurt, „Legea este că majoritatea simplă, cu un sistem de scrutin unic, favorizează sistemul cu două partide” – *Oxford Dicționar de Politică*, coordonat de Iain McLean, traducere și glosar de Leonard Gavrilu, (București: Editura Univers Enciclopedic, 2001), 245.

de accelerare sau de frânare pentru constituirea unui sistem de partide, cauza rezidând în realitățile sociale, în ideologii, în structurile socio-economice, în general”²².

Altfel spus, deși unele sisteme electorale încurajează formarea partidelor politice iar această influență a sistemului electoral este vizibilă în România post-decembristă, la cel mai elementar nivel constituirea partidelor ține mai curând de concurența între lideri pentru deținerea controlului asupra sistemului politic.

2. Alegerile libere și aleșii poporului

Dificultatea realizării identificării în diferență a individului cu sistemul politic democratic apare cu claritate din analiza efectuată de Pierre Rosanvallon a unui model democratic mai vechi decât cel românesc, cel francez, impus prin paradoxul intrării violente în istorie a drepturilor omului. Autorul afirmă că în cadrul unei democrații reale „poporul nu mai are formă: el își pierde orice densitate corporală și devine într-o manieră pozitivă număr, adică forță compusă din egali, din individualități pur echivalente sub domnia legii. Este ceea ce exprimă în felul lui radical sufragiul universal: acesta marchează începutul unei ordini seriale. Cetățeanul, ca *homo suffragans*, este omul deliberat abstract, simplă componentă numerică a unității naționale”²³.

Căci, arată același Pierre Rosanvallon, calitatea particulară și apoi specificul național al unei democrații sunt realizabile atunci când o cantitate anume de abstracție se trezește în sufletul colectiv: „Alegătorul nu își poate îndeplini în mod ideal rolul său, decât dacă se identifică cu ceea ce are în el ca generalitate, trebuind să fie capabil să se dezbrace de toate determinațiile sale particulare și de interesele imediate, pentru a deveni un fel de funcționar al unității naționale. Societatea nu mai este compusă în acest caz decât din voci identice, care pot fi oricând substituite prin altele, reduse în momentul fondator al votului la unități de calcul ce se îngămădesc în urnă: ea devine un fapt pur aritmetic. Substanța se șterge complet în spatele numărului, intensificând efectele de abstracție legate de constituirea pur procedurală a socialului”. Din acest motiv „poporul și națiunea, prin forța împrejurărilor, nu mai au corp sensibil. Acestea vor trebui construite cu ajutorul viziunii politice și al elaborării intelectuale”²⁴.

În cazul României, ritualul construcției „corpului social” dotat cu capacitatea de dezvoltare armonioasă și cu aceea de reacție la factorii de mediu ostili emanați (aici) de „corpul politic” ce în mod normal ar trebui să-l apere pe cel dintâi, moștenește ceva din absurdul și disperarea în care a fost prins Meșterul Manole cu echipa sa de zidari. Construcția se prăbușește zilnic nu din cauza ignoranței cetățenilor (care, așa cum au dovedit-o în câteva împrejurări legate de alegeri și re-alegeri sunt în medie „culturalizați” în ordinea generalității ce impune renunțarea la interesele imediate și determinațiile proprii), ci mai curând din cauza „culturii politice dionisiace” a oamenilor politici. Care dau curs imaginației revendicative personale, pasiunilor participative (nu la construcția socială, ci la autoconstrucția propriei

22 George Voicu, *Pluripartidismul. O teorie a democrației*, (București: Editura All, 1998), 158.

23 Pierre Rosanvallon, *Le modèle politique français. La société civile contre le jacobinisme de 1879 à nos jours*, (Paris, Édition du Seuil, 2004), 122-123. După același autor, istoria Franței, cel puțin de două secole încoace, mai precis de la Revoluția din 1789, are drept trăsătură distinctivă faptul de a fi exprimat trăsăturile fondatoare ale democrației în toată radicalitatea lor: „saltul de la o democrație civilă la o democrație politică”; „înfrentarea particularului cu generalul, a societății civile și a statului”, de unde „caracterul său de observator privilegiat”, conducând la capacitatea de „a oferi un cadru largit de înțelegere a interogațiilor contemporane asupra condițiilor de dezvoltare ale unei democrații mai vii” – Rosanvallon, *Le modèle*, 9-10.

24 Rosanvallon, *Le modèle*, 123.

imagini), activităților frenetice de autopropagandă electorală, sensibilității exagerate față de propria persoană, spre deosebire de necesarii și intruvabili exponenți ai „culturii politice apolinice”, care ar pune accent pe promovarea și respectarea legilor, pe primatul nevoilor societății în ansamblu și nu pe acelea ale propriei persoane sau ale propriei comunități (partinice, de grup de interese etc.).

Ce pot face alegătorii atâta timp cât „«Gestionarea» de către partide politice a jocului electoral în democrație le conferă rolul esențial în formarea și recrutarea clasei politice”? În acest context, arată Ariside Cioabă, „electoratul nu are decât posibilitatea aleatorie de a influența asupra ponderii pe care o dobândește o grupare sau alta a clasei politice în raport cu audiența și influența politică a unor partide în momentul alegerilor”. Altfel spus, „în ipoteza întrunirii condițiilor politice și posibilității reale de alegere, date de sistemul politic și electoral, electoratul poate legitima propunerile (preferințele) promovate de partidele politice în ceea ce privește componența periodic reînnoită sau reconfirmată a clasei politice, degajând o compoziție (a acesteia) reprezentativă pentru distribuția opiniilor și ideologiilor în masa cetățenilor”²⁵.

Raportat la aceste considerații teoretice, clasa politică românească după 1989 s-a grupat în partide politice ce reflectă gustul pluralismului, iar rezultatele alegerilor la o privire de ansamblu după 25 de ani reflectă, de bine de rău, o distribuție la fel de plurală a voturilor.

Pe scurt, viața politică din România imediat după revoluția din 1989 s-a caracterizat prin dominația exercitată de Frontul Salvării Naționale (FSN), care la alegerile din 1990 obținuse circa 66% din voturile exprimate, iar președintele Ion Iliescu, candidatul susținut de FSN, câștigase alegerile prezidențiale cu circa 85% din voturi. Opoziția, reprezentată în principal de vechile partide istorice care renăscuseră după Revoluția din 1989 – Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNȚCD – în fapt continuator al Partidului Național Țărănesc), Partidul Național Liberal (PNL) și Partidul Social-Democrat Român (PSDR) – era fărâmițată și nu putea constitui o contrapondere reală la forța politică a FSN, care era văzut de membrii partidelor istorice și de reprezentanți ai societății civile ca un continuator direct, sub o fațadă democratică, al Partidului Comunist Român. La 26 noiembrie 1991 s-a constituit CDR, pe baza unui protocol semnat de partidele membre ale Convenției Naționale pentru Instaurarea Democrației (PNȚCD, PNL, PSDR, PER, PAC și UDMR), precum și de alte formațiuni politice și civice din cadrul Forumului Democratic Antitotalitar din România (Partidul Unității Democratice, Uniunea Democrat-Creștină, Alianța Civică, Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, Solidaritatea Universitară, Asociația 21 Decembrie, Mișcarea România Viitoare, Sindicatul Politic „Fraternitatea”, Uniunea Mondială a Românilor Liberi). Aceasta avea să câștige alegerile în 1996, prin președintele Emil Constantinescu.

Partidul Social-Democrat și-a făcut apariția pe scena politică românească la alegerile din 2000, fiind însă practic continuatorul Partidului Democrației Sociale din România (PDSR), câștigătorul alegerilor din 1992, 2000 și 2004, legitimat suplimentar cu prezența Partidului Social Democrat Român. Partidul Național Liberal a reapărut în viața politică românească în ianuarie 1990. La finalul anului 2008, PNL atinge scorul istoric de 20% devenind unul din principalele partide din România. În martie 2009, Crin Antonescu devine noul președinte al partidului și candidează la alegerile prezidențiale, dorind să readucă PNL la guvernare. Aripa vechiului FSN, în 1993 își ia denumirea de Partid Democrat, condus la acea dată de către fostul premier Petre Roman, care a fost înlăturat de la guvernare în urma mineriadei din septembrie 1991. La alegerile locale din 2000, PD devine al doilea partid al țării și câștigă Primăria Capitalei prin Traian Băsescu, învingându-l pe candidatul PSD,

²⁵ Cioabă, „Electoratul”, 614; 620-621.

Sorin Oprescu. În 2003, PNL și PD au creat o alianță pentru alegerile din 2004 sub sigla D.A., Dreptate și Adevăr, care l-a desemnat pe Theodor Stolojan, președintele PNL de atunci drept candidat pentru președinția României – dar înlocuit de Traian Băsescu, care va câștiga alegerile prezidențiale în 2004 și în 2009. PDL a renunțat încă din 2006 la doctrina de centru-stânga, optând pentru aderarea la doctrina populară de centru-dreapta.

Dintre partidele grupate în familii ideologice, dacă la începutul anilor '90 peisajul românesc era foarte pestriț (oricine voia își înființa un partid), dominante totuși erau FSN (devenit ulterior FDSN, apoi PDSR, apoi PSD), PNL, PNȚ. Și acestea din urmă au avut la rândul lor „avataruri”: din PNL s-a desprins la un moment dat o „aripă tânără”, apoi PDL. PNȚ a devenit Partidul Țărănesc Creștin Democrat, care în 1996 formând CDR împreună cu alte partide a câștigat alegerile. Nu au lipsit din peisajul politic Partidul Conservator, Partidul Socialist al Muncii, Mișcarea pentru România, Partidul România Mare, Partidul Noua Generație, Partidul Popular Democrat, etc²⁶.

Coaliția de guvernare USL în perioada 2012-2014 a fost formată din trei partide atât de diferite ca doctrină (PSD, PNL, PC), încât sinteza lor chiar face diferența unei reale identități politice specific românești. Ceea ce pare etern utopic, părea în 2012 realitate, tendință politică a României actuale: un stat liberal din punct de vedere economic, politic și cultural; un stat social din punct de vedere al protecției cetățenilor; un stat conservator din punct de vedere etic.

La alegerile legislative din 2012 USL a câștigat cele mai multe locuri de deputați și senatori²⁷. În 2014 PNL, condus în acea vreme de Crin Antonescu, a adoptat rezoluția privind ieșirea liberalilor de la guvernare, după numeroase scandale și conflicte cu PSD. La câteva luni după ruperea USL, Crin Antonescu a rămas fără șefia partidului și poziția de prezidențiabil din partea PNL, în favoarea lui Klaus Iohannis, în timp ce Victor Ponta a pierdut în mod surprinzător alegerile prezidențiale, în condițiile în care taotă lumea îl dădea deja învingător²⁸. Între timp a dispărut și PDL de pe scena politică, mulți dintre membrii acestui partid devenind membri ai Partidului Național Liberal.

Ca o concluzie parțială, democrația românească manifestată prin „partitocrație” este rezultatul sistemului electoral ca structură constitutivă a sistemului politic grație căruia se permite accesul la putere al guvernanților prin alegeri libere și competiție între lideri. Oricum ar fi, faptul că în urma voturilor transformate în locuri ale reprezentanților aleșilor se întâmplă atâtea schimbări la nivel instituțional și putem vorbi liber despre ele, arată că în România actuală alegerile libere au un rol esențial în consolidarea regimului democratic, chiar dacă democrația de partid este problematică, iar poporul este nemulțumit din punct de vedere economico-social și confuz din punct de vedere politic.

BIBLIOGRAFIE

Cioabă, Aristide, Nica, Constantin (coord), *Sistemul politic din România. Actori. Instituții. Provocări*, București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2014.

Eyal, G., Szelényi, Townsley, I. E., *Capitalism fără capitaliști. Noua elită conducătoare din Europa de Est*, În românește de Ionel Nicu Sava și Cristian Mihail Miehs, București: Editura Omega, 2001.

²⁶ Sinteză din memorie și după http://ro.wikipedia.org/wiki/Conven%C8%9Bia_Democrat%C4%83_Rom%C3%A2n%C4%83

²⁷ https://ro.wikipedia.org/wiki/Alegeri_legislative_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia,_2012

²⁸ <http://www.evz.ro/un-an-de-la-ruperea-usl.html>

Mastellone, Salvo , *Istoria democrației în Europa. Din secolul al XVIII-lea până în secolul XX*, traducere de Bogdan M. Popescu și Gheorghe Lencan Stoica, București: Editura ANTET, 2006

Rosanvallon, Pierre, *Le modèle politique français. La société civile contre le jacobinisme de 1879 à nos jours*, Paris, Édition du Seuil, 2004.

Rose, Richard „Learning to support new regimes in Europe”, *Journal of Democracy*, Number 3, July 2007.

Voicu, George, *Pluripartidismul. O teorie a democrației*, București: Editura All, 1998.

(de) Waele, Jean-Michel (editor), *Partidele politice în Europa centrală și de est*, traducere din franceză de Ramona Coman, Ana Maria Dobre, Dorina Iuga și Ninucia Pilat, București: Humanitas, 2003.